ARREST VAN HET GERECHT (Derde kamer)

27 juni 2000 *

In zaak T-72/99,

K. L. Meyer, wonende te Uturoa (eiland Raiatea, Frans Polynesië), vertegenwoordigd door J. -D. des Arcis, advocaat te Papeete, en C. A. Kupferberg, advocaat te Parijs, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg bij H. Pakowski, ambassadeur van de Bondsrepubliek Duitsland, Avenue Émile Reuter 20-22,

verzoeker,

tegen

Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door X. Lewis, lid van haar juridische dienst, als gemachtigde, domicilie gekozen hebbende te Luxemburg bij C. Gómez de la Cruz, lid van haar juridische dienst, Centre Wagner, Kirchberg,

verweerster,

* Procestaal: Frans.

betreffende de vergoeding van de schade die verzoeker stelt te hebben geleden door het verzuim van het Europees Ontwikkelingsfonds, een subsidie te betalen die het zou hebben toegezegd in het kader van een programma voor de aanplant van tropische fruitbomen en -gewassen op het eiland Raiatea,

wijst

HET GERECHT VAN EERSTE AANLEG (Derde kamer),

samengesteld als volgt: K. Lenaerts, kamerpresident, J. Azizi en M. Jaeger, rechters,

griffier: G. Herzig, administrateur

gezien de stukken en na de mondelinge behandeling op 30 maart 2000,

het navolgende

Arrest

Programma van microprojecten

1 Besluit 80/1186/EEG van de Raad van 16 december 1980 betreffende de associatie van de landen en gebieden overzee met de Europese Economische Gemeenschap (PB L 361, blz. 1) bepaalt in artikel 125, dat het Europeës

Ontwikkelingsfonds (EOF) kan bijdragen in de financiering van microprojecten in de landen en gebieden overzee (LGO). Besluit 80/1186 is niet meer van kracht. Tegenwoordig worden de betrekkingen tussen de Unie en de LGO beheerst door besluit 91/482/EEG van de Raad van 25 juli 1991 betreffende de associatie van de landen en gebieden overzee met de Europese Economische Gemeenschap (PB L 263, blz. 1), zoals gewijzigd bij besluit 97/803/EG van de Raad van 24 november 1997 tot tussentijdse herziening van besluit 91/482/EEG betreffende de associatie van de landen en gebieden overzee met de Europese Gemeenschap (PB L 329, blz. 50).

2 Op 25 september 1987 werd tussen de Europese Economische Gemeenschap en het gebied Frans Polynesië een financieringsovereenkomst voor een programma van microprojecten (hierna: „Overeenkomst"), te verwezenlijken op het eiland Raiatea, gesloten. De Overeenkomst is gebaseerd op besluit 80/1186.

3 Artikel 3 van de bijzondere clausules van de Overeenkomst bepaalt:

„Het programma omvat de aanplant van veertig percelen, van 1,5 tot 2,5 ha elk, met ananas en ander fruit.

Het EOF financiert 50 % van de kosten van aanplant, alsook de aankoop van twee voertuigen (...)"

4 Krachtens de Overeenkomst (bijzondere clausules, artikel 2 en bijlage IB), was de betalingsverplichting van het EOF vastgesteld op 300 000 ecu. Die Overeenkomst voorzag in een bijdrage van de Polynesische autoriteiten ten belope van 380 000 ecu, en een persoonlijke inbreng, ten belope van 810 000 ecu, vanwege de landbouwers die aan het programma deelnemen (bijlage IB bij de bijzondere clausules).

5 Wat de uitvoering van het programma betreft, bepaalde de Overeenkomst in artikel 4, sub c, van de bijzondere clausules, dat de „leiding van de werkzaamheden zou worden toevertrouwd aan de dienst landbouweconomie van het gebied".

6 Artikel VIII van de algemene clausules van de Overeenkomst bepaalt:

„Het gebied kan, met instemming van de Commissie, geheel of gedeeltelijk afstand doen van de uitvoering van een programma.

Een briefwisseling regelt de modaliteiten van die afstand.

De nog niet gebruikte kredieten voor het opgegeven programma kunnen voor andere door het [EOF] gefinancierde projecten in het gebied worden aangewend."

Aan het geding ten grondslag liggende feiten

7 Verzoeker exploiteert een plantage van tropisch fruit op het eiland Raiatea.

8 In oktober 1991 woonde hij een bijeenkomst op het eiland Tahaa bij, waaraan vertegenwoordigers van de Commissie, waaronder de heer Alexandrakis, delegatieleider, en vijf ministers van de regering van Frans Polynesië deelnamen. In de loop van die bijeenkomst zou de heer Alexandrakis het in de Overeenkomst bedoelde programma van microprojecten voor de aanplant van ananas en ander

fruit op het eiland Raiatea (hierna: „aanplantprogramma") hebben voorgesteld.

9 Verzoeker heeft de navolgende verklaring van de heer Tetuanui, conseiller territorial en burgemeester van Tahaa, betreffende de vergadering van oktober 1991 overgelegd:

„Ik had, als conseiller territorial en burgemeester van de gemeente Tahaa, [verzoeker] in oktober 1991 uitgenodigd deel te nemen aan een bijeenkomst met drie ambtenaren van het bureau van de Europese Commissie te Suva, Fiji.

De heer Alexandrakis, delegatieleider, was vergezeld van vijf ministers van de toenmalige regering van het gebied. Hij bood de landbouwers van Raiatea een subsidie van 35 miljoen francs pacifiques [FCP] aan voor de verwezenlijking van een minifruitproject onder rechtstreeks toezicht van de heer Avaearii Colomes, technisch beambte van de dienst landbouweconomie te Uturoa, Raiatea (...)"

10 Volgens verzoeker „is de dienst landbouweconomie van Raiatea belast met de uitvoering van en het toezicht op dat miniproject. Verzoeker, die eigenaar van een plantage van 44 hectare is, verklaarde zich bereid eraan deel te nemen. In 1992 plantte hij zijn quota supplementaire fruitbomen en schreef de dienst landbouweconomie van Raiatea hem in als in aanmerking komend voor 3,3 miljoen FCP [= 181 518 Franse frank (FRF)] van de 35 miljoen FCP die het EOF voor de landbouwers van Raiatea beschikbaar heeft gesteld".

11 Hij stelt ook, dat „de dienst landbouw, die onder de regering van het gebied ressorteert, hem niet alleen had aangegeven welke bomen en fruitgewassen hij moest planten, [maar] hem die planten ook had geleverd en verkocht, en hem een bedrag van 3,3 miljoen FCP van de door het EOF verleende subsidie had toegekend". Zo zou verzoeker, ter uitvoering van het aanplantprogramma, 380

guavebomen, 65 flesappelbomen, 280 mangobomen, 65 000 ananassen en 1 000 papayabomen hebben geplant.

12 Verzoeker stelt vervolgens, dat hij, „nadat hij zijn uit het akkoord voortvloeiende verplichting was nagekomen, natuurlijk om betaling van de hem toegezegde subsidie van het EOF heeft verzocht".

13 Ook al is verzoeker, naar zijn zeggen, „zijn overeengekomen verplichting nagekomen, hij is nooit betaald". Verschillende redenen zouden zijn aangevoerd om die niet-betaling van de subsidie te rechtvaardigen, onder meer, dat het geld door de plaatselijke autoriteiten voor een ander doel was gebruikt.

14 In september 1997 vernam verzoeker, na contacten met vertegenwoordigers van de Rekenkamer van de Europese Gemeenschappen, dat het door het EOF ter beschikking van de plaatselijke autoriteiten gestelde geld zou zijn gebruikt voor de aankoop van voertuigen, en dat dat geld aan het EOF zou zijn terugbetaald.

15 Verzoeker heeft voor de tropische fruitbomen en -gewassen die hij in 1992 zou hebben geplant, nooit enige subsidie gekregen.

Procesverloop en conclusies van partijen

16 Bij op 10 maart 1999 ter griffie van het Gerecht neergelegd verzoekschrift heeft verzoeker het onderhavige beroep ingesteld.

17 Bij memorie van 4 juni 1999, neergelegd ter griffie van het Gerecht op 7 juni 1999, heeft de Commissie krachtens artikel 114, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht een exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen.

18 Bij beschikking van 17 september 1999 heeft het Gerecht (Derde kamer) besloten de opgeworpen exceptie van niet-ontvankelijkheid te voegen met de zaak ten gronde.

19 Verzoeker concludeert dat het het Gerecht behage:

— hem ontvankelijk te verklaren in al zijn vorderingen;

— te verklaren dat de verjaring eerst in september 1997, datum van de vaststelling van de feiten door de Rekenkamer, is beginnen te lopen;

— te verklaren dat de Commissie/EOF zich, door verzuim, schuldig heeft gemaakt aan een foutieve niet-nakoming van een verplichting, verzwaard door een schending van gewettigd vertrouwen;

— te verklaren dat de Commissie/EOF haar uit artikel 155 EG-Verdrag (thans artikel 211 EG) voortvloeiende verplichting, te waken over de toepassing van de bepalingen die zij heeft vastgesteld, niet is nagekomen;

— te verklaren dat hij een schade ten belope van 181 518 FRF heeft geleden, en betaling van dat sedert 1992 verschuldigde bedrag, vermeerderd met de vertragingsrente, te gelasten;

— de Commissie te veroordelen om hem bovendien een bedrag van 20 000 FRF te betalen voor de onverhaalbare kosten die hij voor de verdediging van zijn belangen heeft moeten maken.

20 De Commissie concludeert dat het het Gerecht behage:

— het beroep niet-ontvankelijk te verklaren;

— subsidiair, het beroep ongegrond te verklaren;

— verzoeker in de kosten te verwijzen.

21 Op rapport van de rechter-rapporteur heeft het Gerecht (Derde kamer) besloten tot de mondelinge behandeling over te gaan. Partijen zijn verzocht, schriftelijk een aantal vragen te beantwoorden en bepaalde documenten over te leggen.

22 Partijen zijn in hun pleidooien en in hun antwoorden op de vragen van het Gerecht gehoord ter openbare terechtzitting van 30 maart 2000.

De ontvankelijkheid

Argumenten van partijen

23 In haar exceptie van niet-ontvankelijkheid is de Commissie van mening, dat het verzoekschrift niet aan de voorwaarden van artikel 19 van 's Hofs Statuut-EG en artikel 44, lid 1, sub c, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht voldoet. Het verzoekschrift, dat een vordering tot schadevergoeding bevat, zou noch het aan de Commissie verweten onrechtmatige handelen of nalaten, noch de door verzoeker geleden schade of het oorzakelijk verband tussen beide aangeven. De Commissie herinnert aan de noodzakelijke voorwaarden voor niet-contractuele aansprakelijkheid van de Gemeenschap (arrest Hof van 17 mei 1990, Sonito e.a./Commissie, C-87/89, Jurispr. blz. I-1981, punt 16; arresten Gerecht van 25 juni 1997, Perillo/Commissie, T-7/96, Jurispr. blz. II-1061, punt 41, en 29 oktober 1998, TEAM/Commissie, T-13/96, Jurispr. blz. II-4073, punt 68).

24 In de eerste plaats — wat het verweten onrechtmatig handelen betreft — voert de Commissie twee argumenten aan.

25 Enerzijds wijst zij erop, dat het verzoekschrift geen enkele aanwijzing bevat, dat de Commissie bij de procedure tot financiering van het project van verzoeker betrokken was. Zij beklemtoont, dat de keuze van een project voor financiering door het EOF, evenals het concrete beheer en de wijze van betaling aan de begunstigde, tot de uitsluitende bevoegdheid van de autoriteiten van de LGO behoren. Verzoeker zou zich in werkelijkheid beklagen over een schending van contractuele verplichtingen door de autoriteiten van de LGO, die de opdrachtgever van het project zijn. In een dergelijke hypothese zou de vordering van verzoeker echter als niet-ontvankelijk moeten worden beschouwd, aangezien niet is bewezen, dat hij door de gedraging van de Commissie een niet-contractuele schade heeft geleden die te onderscheiden valt van de contractuele schade waarvoor hij vergoeding van de opdrachtgever kan vorderen (arrest Perillo/Commissie, aangehaald in punt 23 hierboven, punt 45).

26 Anderzijds beklemtoont de Commissie, dat het verzoekschrift niet aangeeft waarom de door verzoeker aan de kaak gestelde wijziging van de bestemming van het geld een onwettige handeling zou zijn, en evenmin preciseert in welke hoedanigheid de Commissie over een dergelijke wijziging toezicht had moeten houden of ze zelfs had moeten beletten. Het feit dat aan de door verzoeker gestelde schade ten grondslag ligt, kan dus enkel een handeling van de plaatselijke autoriteiten, verricht in de uitoefening van hun eigen bevoegdheden, zijn (arresten Gerecht van 4 februari 1998, Laga/Commissie, T-93/95, Jurispr. blz. II-195, en Landuyt/Commissie, T-94/95, Jurispr. blz. II-213, punt 47).

27 In de tweede plaats stelt de Commissie, dat in het verzoekschrift geen enkel bewijs wordt aangevoerd, wat het bestaan van enig oorzakelijk verband tussen een eventueel gebrek aan toezicht van de Commissie en de gestelde schade betreft. Verzoeker heeft ook niet aangetoond, dat de gestelde schade had kunnen worden vermeden indien de Commissie het door hem gevraagde toezicht had uitgeoefend.

28 In de derde plaats — wat de schade betreft — zet de Commissie uiteen, dat, nu het bedrag van de gevorderde schadevergoeding precies overeenkomt met het bedrag van de financiering die hij door manœuvres van de nationale autoriteiten niet zou hebben ontvangen, zijn vordering niet-ontvankelijk moet worden verklaard, aangezien, zo in de omstandigheden van de onderhavige zaak tegen de Commissie een beroep tot nietigverklaring zou zijn ingesteld, het niet-ontvankelijk zou zijn geweest, hetgeen op dezelfde wijze de niet-ontvankelijkheid van het beroep tot schadevergoeding zou hebben meegebracht (arresten Laga/Commissie, aangehaald in punt 26 hierboven, punt 48, en Landuyt/Commissie, aangehaald in punt 26 hierboven, punt 48).

29 Verzoeker betwist de door de Commissie verdedigde stelling, en concludeert dat het het Gerecht behage, zijn beroep ontvankelijk te verklaren.

Beoordeling door het Gerecht

30 Er zij aan herinnerd, dat volgens artikel 19 van 's Hofs Statuut-EG, dat krachtens artikel 46, eerste alinea, van dit Statuut van toepassing is op de procedure voor het Gerecht, en artikel 44, lid 1, sub c, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht, het verzoekschrift onder meer het onderwerp van het geschil en een summiere uiteenzetting van de aangevoerde middelen moet bevatten. Om aan deze vereisten te voldoen moet een beroep tot vergoeding van de beweerdelijk door een gemeenschapsinstelling veroorzaakte schade bevatten: de gegevens die het mogelijk maken te bepalen welke gedraging de verzoeker aan de instelling verwijt, de redenen waarom de verzoeker meent dat er tussen die gedraging en de gestelde schade een oorzakelijk verband bestaat, en de aard en de omvang van die schade (arrest TEAM/Commissie, aangehaald in punt 23 hierboven, punt 27).

31 In de onderhavige zaak bevat het verzoekschrift echter de gegevens op basis waarvan de aan de instelling verweten gedraging, het oorzakelijk verband tussen die gedraging en de gestelde schade, alsook de omvang hiervan kan worden bepaald.

32 Zo verwijt verzoeker de Commissie in de eerste plaats, het beginsel van bescherming van het gewettigd vertrouwen te hebben geschonden, doordat hij, ondanks de toezeggingen die de Commissie zou hebben gedaan, voor zijn deelneming aan het aanplantprogramma nooit subsidie van het EOF heeft gekregen. Hij verwijt de Commissie ook, dat zij heeft nagelaten, te waken over de eindbestemming van het door het EOF betaalde geld.

33 Verzoeker betoogt, dat de door hem geleden schade overeenkomt met het bedrag van de subsidie die hij niet heeft gekregen, namelijk 181 518 FRF.

34 Hij stelt ook, dat het optreden van een ambtenaar van de Commissie in de loop van de bijeenkomst van oktober 1991 en het stilzitten van de Commissie aan de oorsprong van de door hem geleden schade liggen.

35 Daaruit volgt, dat in de onderhavige zaak aan de door artikel 19 van 's Hofs Statuut en artikel 44, lid 1, sub c, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht gestelde vereisten is voldaan.

36 Het argument dat de Commissie ontleent aan de niet-ontvankelijkheid van een eventueel beroep tot nietigverklaring, die de niet-ontvankelijkheid van het onderhavige beroep tot schadevergoeding zou meebrengen, moet ook worden verworpen. Het beroep tot schadevergoeding bedoeld in artikel 178 EG-Verdrag (thans artikel 235 EG) en artikel 215, tweede alinea, EG-Verdrag (thans artikel 288, tweede alinea, EG) is immers een zelfstandig rechtsmiddel met een eigen functie in het stelsel der beroepsmogelijkheden, zodat de niet-ontvankelijkheid van een beroep tot nietigverklaring in beginsel niet de niet-ontvankelijkheid meebrengt van een beroep tot vergoeding van schade die beweerdelijk is geleden als gevolg van de handeling waarvan de nietigverklaring zou kunnen worden gevorderd. Het is echter anders, wanneer het beroep tot schadevergoeding in werkelijkheid strekt tot intrekking van een definitief geworden individuele beschikking en dus misbruik van procedure oplevert (arrest Gerecht van 24 september 1996, Dreyfus/Commissie, T-485/93, Jurispr. blz. II-1101, punten 67 en 68). Het onderhavige beroep kan echter niet worden geacht ertoe te strekken, de rechtsgevolgen van een definitief geworden beschikking van de Commissie teniet te doen.

37 Daaruit volgt, dat het onderhavige beroep ontvankelijk is.

Ten gronde

Argumenten van partijen

38 Verzoeker voert in de eerste plaats aan, dat het feit dat de heer Alexandrakis in oktober 1991 het aanplantprogramma heeft voorgesteld, bij hem gegronde verwachtingen heeft gewekt, dat hij een subsidie van 181 518 FRF zou krijgen (arresten Hof van 4 februari 1975, Compagnie Continentale France/Raad,

169/73, Jurispr. blz. 117; 14 mei 1975, CNTA/Commissie, 74/74, Jurispr. blz. 533; 12 april 1984, Unifrex/Commissie en Raad, 281/82, Jurispr. blz. 1969; 29 september 1987, De Boer Buizen/Raad en Commissie, 81/86, Jurispr. blz. 3677, en 28 april 1988, Mulder, 120/86, Jurispr. blz. 2321). Verweerster was echter de subsidieverplichting niet nagekomen, die zij ten gunste van de landbouwers van Raiatea had aangegaan. Deze laatsten hadden hun deel van het akkoord wel nageleefd. Bovendien had verweerster zich aan nalatigheid schuldig gemaakt. De Commissie was haar uit artikel 155 van het Verdrag voortvloeiende verplichting om het correcte gebruik van het toegekende geld te controleren, niet nagekomen (arrest Hof van 13 juli 1961, Meroni e.a./Haute Autorité, 14/60, 16/60, 17/60, 20/60, 24/60, 26/60, 27/60 en 1/61, Jurispr. blz. 319).

39 In repliek betoogt verzoeker, dat besluit 91/482 berust op een partnerschap tussen de Commissie en de LGO. Hij verwijst met name naar artikel 145, lid 3, van dat besluit, volgens hetwelk de bevoegde autoriteiten van de LGO en de Gemeenschap gezamenlijk verantwoordelijk zijn. Ingevolge de artikelen 221 en 223 van besluit 91/482 heeft zijns inziens de gemachtigde van de Commissie zelfs specifieke bevoegdheden wat de uitvoering en het toezicht betreft. Het betoog van de Commissie, dat zij zich niet mengt in de betrekkingen tussen de plaatselijke autoriteiten en de individuele begunstigden, moet dus worden verworpen. Daarenboven beklemtoont verzoeker, dat de leider van de delegatie van de Commissie, uit hoofde van zijn functie, het aanplantprogramma persoonlijk aan de individuele begunstigden heeft voorgesteld, in aanwezigheid van vijf ministers van de regering van het gebied. De Gemeenschap is aansprakelijk voor de schade die uit dat optreden voortvloeit (arrest Hof van 10 juli 1969, Sayag e.a., 9/69, Jurispr. blz. 329). De artikelen 145, lid 3, sub f, en 223 van besluit 91/482 tonen onbetwistbaar de aansprakelijkheid van de Commissie aan (arresten Hof van 28 april 1971, Lütticke/Commissie, 4/69, Jurispr. blz. 325, en 8 april 1992, Cato/Commissie, C-55/90, Jurispr. blz. I-2533). Zelfs na de terugbetaling van het geld door de plaatselijke autoriteiten aan de Commissie, bleef de Gemeenschap krachtens artikel 225, lid 8, van besluit 91/482 aansprakelijk.

40 Wat de niet-nakoming, door de Commissie, van haar controleverplichting betreft, verwijst verzoeker nog naar een artikel dat op 30 september 1999 in de *Nouvelles de Tahiti* is verschenen.

41 Verzoeker voert in de tweede plaats aan, dat er een oorzakelijk verband bestaat tussen de niet-nakoming van de verbintenis van het EOF, en de schade, die overeenstemt met het bedrag van de beloofde subsidie, namelijk 181 518 FRF. Hij voegt daaraan toe, dat het betrokken project, overeenkomstig de bepalingen van besluit 91/482, onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Commissie en de plaatselijke autoriteiten viel. Onder verwijzing naar het arrest van het Hof van 26 februari 1986, Krohn/Commissie (175/84, Jurispr. blz. 753), is hij van mening, dat het oorzakelijk verband met de gedraging van de plaatselijke autoriteiten niet is verbroken.

42 De Commissie werpt in de eerste plaats tegen, dat zij zich noch door een handelen, noch door een nalaten schuldig heeft gemaakt aan een gedraging die haar aansprakelijkheid jegens verzoeker kan meebrengen. De keuze van een microproject voor financiering door het EOF behoort tot de uitsluitende bevoegdheid van de autoriteiten van de LGO. De betrokken autoriteiten zijn bij uitsluiting verantwoordelijk, niet alleen voor het sluiten van de overeenkomsten met de begunstigden van het project, maar ook voor het beheer en de uitvoering van het betrokken project. Tussen het EOF en de begunstigden van het betrokken project bestaat geen enkele rechtsband, en de Commissie mengt zich niet in de betrekkingen tussen de plaatselijke autoriteiten van het betrokken LGO en de individuele begunstigden.

43 Door hun aanwezigheid bij de voorstelling van het aanplantprogramma in oktober 1991 hadden de vertegenwoordigers van de Commissie bijstand verleend aan de plaatselijke autoriteiten van het betrokken LGO, die echter opdrachtgever en verantwoordelijk voor de individuele projecten waren gebleven.

44 Zoals verzoeker erkent, is de betrokken subsidie verleend door de dienst landbouw, die onder de regering van Frans Polynesië ressorteert. Door het onderhavige beroep stelt verzoeker dus een eventuele schending van de contractuele verbintenissen tussen hem en de autoriteiten van het LGO aan de orde. Volgens vaste rechtspraak (arrest Hof van 19 september 1985, Murri frères/Commissie, 33/82, Jurispr. blz. 2759, punt 38, en arrest Perillo/Commissie, aangehaald in punt 23 hierboven, punt 45) is de Commissie echter niet aansprakelijk voor een eventuele schending van de contractuele verbintenissen tussen de begunstigde van een geselecteerd project en de plaatselijke autoriteit.

45 De Commissie merkt op, dat verzoeker geen enkel formeel bewijs aanvoert van een toezegging van de autoriteiten van Frans Polynesië om hem een bedrag van 181 518 FRF te betalen uit hoofde van een door het EOF gefinancierd project.

46 In de tweede plaats betoogt de Commissie, dat verzoeker geen enkel bewijs heeft aangevoerd van een rechtstreeks oorzakelijk verband tussen een handelen of nalaten van de Commissie en de niet-betaling van de subsidie door de autoriteiten in Frans Polynesië.

Beoordeling door het Gerecht

47 Partijen zijn het erover eens, dat er tussen verzoeker en de Commissie geen enkele contractuele band bestaat die de deelneming van deze laatste aan het aanplantprogramma betreft. Krachtens artikel 4, sub c, van de bijzondere clausules van de Overeenkomst was de uitvoering van het programma immers aan de autoriteiten van Frans Polynesië toevertrouwd (zie hierboven, punt 5).

48 Hoewel er tussen de Commissie en verzoeker geen contractuele band bestaat, blijkt uit de rechtspraak van het Hof, dat de Commissie krachtens artikel 215, tweede alinea, van het Verdrag kan worden gehouden de schade te vergoeden die derden hebben geleden ten gevolge van handelingen die zij in de uitoefening van haar functie heeft verricht (arrest Hof van 10 juli 1985, CMC e.a./Commissie, 118/93, Jurispr. blz. 2325, punt 31, en arrest Gerecht van 16 november 1994, San Marco/Commissie, T-451/93, Jurispr. blz. II-1061, punt 43).

49 Voor de aansprakelijkheid van de Gemeenschap is echter vereist, dat de verzoeker niet alleen de onrechtmatigheid van de aan de gemeenschapsinstelling verweten gedraging bewijst, maar ook het bestaan van schade en een oorzakelijk verband tussen de onrechtmatige gedraging en die schade (arresten Hof van 17 december

1981, Ludwigshafener Walzmühle e.a./Raad en Commissie, 197/80—200/80, 243/80, 245/80 en 247/80, Jurispr. blz. 3211, punt 18, en 14 januari 1993, Italsolar/Commissie, C-257/90, Jurispr. blz. I-9, punt 33; arrest Perillo/Commissie, aangehaald in punt 23 hierboven, punt 41). Bovendien moet volgens vaste rechtspraak de schade een voldoende rechtstreeks gevolg zijn van de verweten gedraging (arrest Hof van 4 oktober 1979, Dumortier Frères e.a./Raad, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 en 45/79, Jurispr. blz. 3091, punt 21; arresten Gerecht van 11 juli 1996, International Procurement Services/Commissie, T-175/94, Jurispr. blz. II-729, punt 55, en Perillo/Commissie, aangehaald in punt 23 hierboven, punt 41).

Het gestelde onrechtmatige gedrag

50 Er zij aan herinnerd, dat verzoeker de Commissie twee „onrechtmatigheden" verwijt. Zij zou enerzijds in het kader van het aanplantprogramma het beginsel inzake bescherming van het gewettigd vertrouwen hebben geschonden, en anderzijds een onvoldoende controle hebben uitgeoefend op het correcte gebruik van het door het EOF voor de uitvoering van het programma ter beschikking gestelde geld.

51 Verzoeker betoogt in de eerste plaats, dat de Commissie, vertegenwoordigd door de heer Alexandrakis, het beginsel van gerechtvaardigd vertrouwen heeft geschonden, door op de bijeenkomst van oktober 1991 bij hem de verwachting te wekken, dat hij een subsidie van het EOF zou krijgen, indien hij aan het aanplantprogramma deelnam. De Commissie zou echter haar „subsidieverplichting niet zijn nagekomen".

52 De Commissie erkent, dat „het stellig juist is, dat personeelsleden of vertegenwoordigers van het EOF in oktober 1991 aan de voorstelling van een microproject voor de aanplant van tropische fruitbomen hebben deelgenomen". Bovendien blijkt de aanwezigheid van deze vertegenwoordigers, en met name van de heer Alexandrakis, toentertijd ambtenaar van de Commissie, uit de verklaring van de heer Tetuanui (zie hierboven, punt 9).

53 Er zij aan herinnerd, dat iedere marktdeelnemer bij wie een instelling gegronde verwachtingen heeft gewekt, zich op het beginsel van de bescherming van het gewettigd vertrouwen kan beroepen (arrest Gerecht van 13 december 1995, Exporteurs in Levende Varkens e.a./Commissie, T-481/93 en T-484/93, Jurispr. blz. II-2941, punt 148). Niemand kan evenwel een schending van het vertrouwensbeginsel aanvoeren wanneer de administratie hem geen nauwkeurige toezeggingen heeft gedaan (arrest Gerecht van 14 september 1995, Lefebvre e.a./Commissie, T-571/93, Jurispr. blz. II-2379, punt 72).

54 Bijgevolg moet worden onderzocht, of uit de stukken in het dossier blijkt, dat de heer Alexandrakis verzoeker in de loop van de bijeenkomst van oktober 1991 precieze toezeggingen heeft gedaan, die bij hem een gegronde verwachting hebben opgewekt, dat hij voor zijn deelneming aan het aanplantprogramma een subsidie van het EOF zou krijgen.

55 Op grond van het enige bewijs dat verzoeker met betrekking tot de bijeenkomst van oktober 1991 heeft aangevoerd, namelijk de verklaring van de heer Tetuanui, kan worden vastgesteld, dat de heer Alexandrakis in de loop van die bijeenkomst melding heeft gemaakt van een totale subsidie van 35 miljoen FCP voor het aanplantprogramma (zie hierboven, punt 9).

56 Dat bewijs bevat echter geen enkele aanwijzing, dat de ambtenaar van de Commissie verzoeker precieze toezeggingen zou hebben gedaan in die zin, dat hij in het kader van het aanplantprogramma een subsidie zou ontvangen.

57 Uit verschillende stukken in het dossier blijkt integendeel, dat de Commissie in de loop van de bijeenkomst van oktober 1991 dergelijke verwachtingen niet heeft kunnen wekken.

58 In de eerste plaats moet worden vastgesteld, dat uit de verklaring van de heer Tetuanui (zie hierboven, punt 9) blijkt, dat de heer Alexandrakis in de loop van de bijeenkomst van oktober 1991 heeft verklaard, dat het „minifruitproject onder het rechtstreekse toezicht stond van de heer Avaearii Colomes, technisch beambte van de dienst landbouweconomie te Utoroa, Raiatea". Deze verklaring moet worden gelezen in samenhang met artikel 4, sub c, van de bijzondere clausules van de Overeenkomst, dat, overeenkomstig artikel 90, lid 2, van besluit 80/1186 (thans artikel 145, lid 2, van besluit 91/482) bepaalt, dat de uitvoering van het project aan de autoriteiten van Frans Polynesië, met name de dienst landbouweconomie van het gebied, werd toevertrouwd (zie hierboven, punt 5).

59 Vervolgens moet worden vastgesteld, dat verzoeker verklaart dat hij zich na de bijeenkomst van oktober 1991 tot de plaatselijke autoriteiten heeft gewend. Zo zou de dienst landbouweconomie van Raiatea hem hebben ingeschreven als in aanmerking komend voor 3,3 miljoen FCP (181 518 FRF) van de 35 miljoen FCP die het EOF voor de landbouwers van Raiatea ter beschikking heeft gesteld (zie hierboven, punt 10). Verzoeker voert ook aan, dat „de dienst landbouw, die onder de regering van het gebied ressorteert, hem niet alleen had aangegeven welke bomen en fruitgewassen hij moest planten, maar hem die planten ook had geleverd en verkocht, en hem een bedrag van 3,3 miljoen FCP van de door het EOF verleende subsidie had toegekend" (zie hierboven, punt 11).

60 Ter terechtzitting daarover ondervraagd, heeft de raadsman van verzoeker gesteld, dat ofschoon er geen schriftelijke overeenkomst tussen zijn cliënt en de autoriteiten van Frans Polynesië bestond, die autoriteiten verzoeker, overeenkomstig de plaatselijke gebruiken, mondeling de toezegging hadden gegeven, dat hij een subsidie van het EOF zou ontvangen.

61 Daaruit volgt, dat indien verzoeker op een bepaald moment precieze toezeggingen heeft ontvangen, dat hij voldeed aan de voorwaarden om voor zijn deelneming aan het aanplantprogramma een subsidie van het EOF te ontvangen, die toezeggingen door de autoriteiten van Frans Polynesië, en niet door de Commissie zijn gedaan.

62 In de tweede plaats blijkt uit de verklaring van de heer Tetuanui, dat de voordracht van de heer Alexandrakis voor 47 van de 50 aanwezige landbouwers zonder gevolg is gebleven. In de verklaring wordt immers vermeld, dat „ongeveer 50 landbouwers belangstelling hebben getoond om aan de concretisering van het door de heer Alexandrakis voorgestelde project deel te nemen, maar dat slechts drie personen de gewassen en de bomen volgens de aanwijzingen van de heer Colomes hebben geplant, zonder hun subsidie af te wachten: onder hen [verzoeker]".

63 Deze vaststelling is een bijkomende aanwijzing voor het feit, dat de heer Alexandrakis de deelnemers aan de bijeenkomst van oktober 1991 geen enkele precieze toezegging heeft gedaan, wat de eventuele subsidie betreft die zij voor hun deelneming aan het aanplantprogramma zouden ontvangen.

64 Ter terechtzitting heeft de raadsman van verzoeker gewezen op het wantrouwen van deze laatste jegens de plaatselijke autoriteiten. Juist wegens de deelneming van het EOF aan het programma en de aanwezigheid van de heer Alexandrakis, ambtenaar van de Commissie, op de bijeenkomst van oktober 1991, zou bij verzoeker de hoop zijn gewekt, dat hij de subsidie zou krijgen, waarop hij stelt recht te hebben.

65 Verzoeker toont echter geenszins aan, dat zijn vertrouwen berustte op precieze toezeggingen die verweerster zou hebben gedaan. De medefinanciering van een aanplantprogramma door het EOF en de voorstelling van dat programma door een ambtenaar van de Commissie in de loop van een bijeenkomst, volstaan als zodanig niet om bij een voorzichtig en bezonnen marktdeelnemer die aan de bijeenkomst heeft deelgenomen, gegronde verwachtingen te wekken, dat hij recht heeft op subsidie van het EOF. Zoals blijkt uit de gedraging van de 47 andere landbouwers die belangstelling hebben getoond, zou een dergelijke marktdeelnemer de werkzaamheden immers niet hebben aangevat zonder een formele beslissing van de bevoegde autoriteiten af te wachten, waarbij hem in het kader van het programma een subsidie wordt verleend (zie, in die zin, arrest Gerecht van 16 oktober 1996, Efisol/Commissie, T-336/94, Jurispr. blz. II-1343, punt 34).

66 In de derde plaats had verzoeker, indien de heer Alexandrakis hem precieze toezeggingen omtrent een subsidie van het EOF zou hebben gedaan, normaliter de Commissie om betaling van de subsidie moeten verzoeken, nadat hij zijn bijdrage tot het programma had geleverd. Vastgesteld moet echter worden, dat het dossier geen enkele aanwijzing van een briefwisseling tussen verzoeker en de Commissie bevat.

67 Ten slotte — in de vierde plaats — levert het feit dat de door verzoeker gegeven informatie over het bedrag van de subsidie die hem zou zijn beloofd, in de loop van de procedure voor het Gerecht is aangepast, een verdere aanwijzing op, dat de Commissie hem nooit precieze toezeggingen omtrent die eventuele subsidie heeft gedaan.

68 Vastgesteld moet immers worden, dat verzoeker eerst had gesteld — zonder tot staving van zijn bewering bewijzen aan te voeren — dat hij is „ingeschreven als in aanmerking komend voor 3,3 miljoen FCP (= 181 518 FRF) van de 35 miljoen FCP die het EOF voor de landbouwers van Raiatea beschikbaar heeft gesteld". Vervolgens heeft verzoeker, in antwoord op een schriftelijke vraag van het Gerecht op dat punt bij brief van 10 maart 2000 uiteengezet, dat „de vermelding van een vergoeding van 3,3 miljoen FCP [in het verzoekschrift] approximatief was en dat de precieze berekening is af te leiden uit de dienstnota van de bijeenkomst van 26 november 1990".

69 Uit die dienstnota blijkt echter, dat de autoriteiten van Frans Polynesië hadden berekend, dat de veertig landbouwers die aan het aanplantprogramma zouden deelnemen, gemiddeld een subsidie van 750 000 FCP zouden krijgen. Aangezien dat gemiddelde op basis van 2 hectare gesubsidieerde aanplant was berekend, heeft verzoeker in zijn brief van 10 maart 2000 becijferd, dat zijn reële schade 5 325 000 FCP, zijnde 292 743 FRF, bedroeg, aangezien hij een totale oppervlakte van 14,2 hectare had aangeplant.

70 Ter terechtzitting heeft de raadsman van verzoeker echter verklaard, dat deze laatste de toezegging had gekregen, dat zijn deelneming aan het aanplan-

tprogramma hem recht zou geven op een subsidie van 181 518 FRF, hetgeen in tegenspraak is met de berekening van het schadebedrag die verzoeker in zijn brief van 10 maart 2000 naar voren brengt.

71 Wat de inhoud van de in punt 69 bedoelde dienstnota betreft, moet bovendien worden beklemtoond, dat het aanplantprogramma, krachtens artikel 3 van de Overeenkomst, betrekking had op aanplanten op een oppervlakte van ten hoogste 2,5 hectare. Anders dan verzoeker stelt, is de aan zijn brief van 10 maart 2000 gehechte lijst van dertig namen met daarnaast de beplante oppervlakten geen aanwijzing dat het plafond van 2,5 hectare was ingetrokken. Er wordt immers geenszins aangetoond, dat het betrokken document in enig verband staat met het aanplantprogramma. Bij gebrek aan gegevens waaruit blijkt, dat het plafond van artikel 3 van de Overeenkomst is gewijzigd, kan de, overigens niet gestaafde, bewering van verzoeker, dat hij een oppervlakte van 14,2 hectare heeft aangeplant, niet bewijzen dat een of andere autoriteit hem in het kader van de uitvoering van het aanplantprogramma een subsidie van 181 518 FRF, of eventueel 292 743 FRF, zou hebben beloofd.

72 Derhalve moet worden geconcludeerd, dat verzoeker niet heeft aangetoond dat de Commissie bij hem gegronde verwachtingen heeft opgewekt, dat hij voor zijn deelneming aan het aanplantprogramma een subsidie van het EOF zou krijgen.

73 In de tweede plaats stelt verzoeker niet-nakoming, door de Commissie, van haar controleverplichting. Dienaangaande verwijst hij naar artikel 155 van het Verdrag en naar de artikelen 145, lid 3, sub f, 221 en 223 van besluit 91/482, waarin de verantwoordelijkheid van de Commissie voor de uitvoering van door het EOF gefinancierde projecten zou worden beklemtoond.

74 Er zij echter aan herinnerd, dat de Overeenkomst op besluit 80/1186 berust. Artikel 90, lid 2, sub e, van dat besluit bepaalt, dat de bevoegde autoriteiten van de landen en de gebieden verantwoordelijk zijn voor „het uitvoeren van de door

de Gemeenschap gefinancierde projecten en actieprogramma's". Geheel in overeenstemming met die bepaling vermeldt artikel 4, sub c, van de bijzondere clausules van de Overeenkomst: „De leiding van de werkzaamheden zal aan de dienst landbouweconomie van het gebied worden toevertrouwd."

75 Aangezien Frans Polynesië voor de uitvoering van het aanplantprogramma verantwoordelijk is, stond het aan dat gebied om contractuele betrekkingen aan te knopen met de landbouwers die belangstelling hadden voor het betrokken programma.

76 Vervolgens blijkt uit verschillende documenten die de Commissie in antwoord op schriftelijke vragen van het Gerecht heeft voorgelegd, dat de Commissie toezicht heeft gehouden op de voortgang van het aanplantprogramma. Zo wordt in het verslag van een zending van de Commissie naar Frans Polynesië van 2 tot 7 april 1990 vermeld: „Afgezien van de aankoop van de voorziene voertuigen, is het project nog niet gestart."

77 Bij brief van 14 november 1990 deelde de heer Alexandrakis aan de minister-president van Frans Polynesië mee: „In mijn brief nr. 134 van 27 juli 1990 had ik om een verslag over het [aanplant]programma verzocht. Tijdens mijn zending vorige maand had ik uw diensten daaraan herinnerd. Ofschoon het project nauwelijks is gestart, moeten wij ten minste een verslag hebben dat uiteenzet wat er is gedaan, uitlegt waarom er zoveel moeilijkheden zijn, en ten slotte aangeeft of het project kan worden voortgezet dan wel moet worden opgegeven."

78 Blijkens het in antwoord op het verzoek van 14 november 1990 uitgebrachte verslag van Frans Polynesië van 26 februari 1991 hebben de autoriteiten van Frans Polynesië, in het kader van het aanplantprogramma, drie voertuigen gekocht in plaats van de twee die oorspronkelijk in de Overeenkomst waren voorzien, en was die wijziging van de voorwaarden van de Overeenkomst door de gemachtigde van de Commissie aanvaard. In het rapport wordt vervolgens uiteengezet, waarom het aanplantprogramma nog niet is verwezenlijkt.

79 Bij brief van 7 mei 1991 deed de heer Alexandrakis voorstellen „om uit de impasse te komen".

80 In een verslag van 16 september 1991, dat naar de brief van 7 mei 1991 verwijst, delen de autoriteiten van Frans Polynesië de Commissie het volgende mee: „Momenteel zijn 51 landbouwers (waarvan 25 op het domein van Faaroa) bereid om aan het [aanplant]programma deel te nemen. Zoals in het eerder toegezonden dossier, wordt nog steeds 86 ha fruitaanplant in het vooruitzicht gesteld."

81 Vervolgens dient te worden vastgesteld, dat de autoriteiten van Frans Polynesië, bij brief van 11 september 1992, de Commissie overeenkomstig artikel VIII van de algemene clausules van de Overeenkomst hebben verzocht, „[het aanplantprogramma] definitief af te sluiten" en de niet-gebruikte kredieten voor een ander project te bestemmen.

82 Bij brief van 4 december 1992 verklaarde de Commissie zich voor afsluiting van het project en herbestemming van de kredieten, op voorwaarde dat de autoriteiten van Frans Polynesië de subsidie zouden terugbetalen, die zij voor de financiering van de aankoop van de drie voertuigen hadden gekregen. Uit die brief blijkt bovendien, dat de financiering van de aankoop van de drie auto's „de enige [door het EOF] gedane uitgave was in het kader van een project dat nooit is gestart". Tussen partijen staat vast, dat de subsidie die de autoriteiten van Frans Polynesië voor de aankoop van de betrokken voertuigen hadden ontvangen, inderdaad is terugbetaald.

83 Uit het voorgaande volgt, dat verzoeker de Commissie geen gebrek aan toezicht kan verwijten, wat het gebruik van het geld van het EOF betreft. De Commissie heeft immers naar de voortgang van het aanplantprogramma geïnformeerd en vastgesteld, dat, afgezien van de aankoop van drie voertuigen, het programma nooit is gestart en geen enkele uitgave heeft meegebracht.

84 In dit verband wekt het geen verbazing, dat verzoeker, daartoe schriftelijk verzocht door het Gerecht, geen enkel bewijs heeft kunnen aanvoeren ten betoge dat hij met de autoriteiten van Frans Polynesië een overeenkomst over de deelneming aan de uitvoering van het aanplantprogramma zou hebben gesloten.

85 Verzoeker betoogt evenwel, dat hij van de plaatselijke autoriteiten een mondelinge toezegging had gekregen, dat zijn deelneming aan het aanplantprogramma hem recht op een subsidie van 181 518 FRF zou geven. Er zou dus tussen verzoeker en de autoriteiten van Frans Polynesië een mondelinge overeenkomst hebben bestaan, waarvan de Commissie de goede uitvoering had moeten controleren.

86 Gesteld dat een dergelijke mondelinge overeenkomst tussen verzoeker en de autoriteiten van Frans Polynesië heeft bestaan, moet worden onderzocht, of de relevante bepalingen welke overeenkomen met die welke verzoeker ten onrechte aanvoert — namelijk artikel 155 van het Verdrag en de artikelen 145, lid 3, sub f, 221 en 223 van besluit 91/482 — ten aanzien van de uitvoering van de individuele overeenkomsten die het betrokken LGO in het kader van een door het EOF gefinancierd programma heeft gesloten, voor de Commissie een controleverplichting meebrengen, en of, in voorkomend geval, de Commissie die controleverplichting niet is nagekomen.

87 Vastgesteld moet worden, dat de door verzoeker aangevoerde bepalingen enkel voorzien in een controle, door de Commissie, op het gebruik van de communautaire middelen door de autoriteiten van het betrokken LGO. Zo bepaalt artikel 90, lid 4, sub d, van besluit 80/1186, dat overeenkomt met artikel 145, lid 3, sub f, van het thans geldende besluit 91/482, dat „de bevoegde instanties van de landen en gebieden en de Gemeenschap (...) gezamenlijk verantwoordelijk [zijn] voor het nagaan of de uitvoering van de door de Gemeenschap gefinancierde projecten en actieprogramma's geschiedt overeenkomstig de doelstellingen daarvan en de bepalingen van dit besluit". De artikelen 103 en 104 van besluit 80/1186 — materies die thans worden geregeld door de artikelen 221 en 223 van besluit 91/482, waarnaar verzoeker verwijst — betreffen respectievelijk de rol van de territoriale ordonnateur en de gemachtigde

van de Commissie, die in het kader van de door het EOF gefinancierde programma's enkel de respectieve bevoegdheden van de LGO en van de Commissie uitoefenen. Wat artikel 155 van het Verdrag betreft, deze bepaling heeft tot doel, op algemene wijze de bevoegdheden van de Commissie te bepalen (zie, in die zin, arrest Gerecht van 25 juni 1998, British Airways e.a. en British Airways/Commissie, T-371/94 en T-394/94, Jurispr. blz. II-2405, punt 453). In de onderhavige zaak legt artikel 155 van het Verdrag, in de betrekkingen van de Unie met de LGO, geen enkele verplichting op die verder gaat dan de in besluit 80/1186 bedoelde controleverplichtingen.

88 Daaruit volgt, dat verzoeker, zelfs in de hypothese dat hij zou hebben aangetoond — quod non —, dat hij met de autoriteiten van Frans Polynesië een overeenkomst betreffende zijn deelneming aan het aanplantprogramma had gesloten, het bestaan van een onrechtmatige gedraging van de Commissie niet heeft aangetoond. Enerzijds heeft zij een toereikende controle uitgeoefend op het goede gebruik, door de autoriteiten van Frans Polynesië, van de in het kader van het aanplantprogramma toegekende communautaire middelen (zie hierboven, punten 76-83). Anderzijds is zij geenszins verplicht er op toe te zien dat ieder eventueel door de autoriteiten van een LGO geselecteerd en goedgekeurd project wordt uitgevoerd overeenkomstig hetgeen is bedongen tussen die autoriteiten en de natuurlijke of rechtspersonen die aan de verwezenlijking van het door het EOF gefinancierde programma deelnemen.

89 Uit al het voorgaande volgt, dat verzoeker het bestaan van een onrechtmatige gedraging van de Commissie niet heeft bewezen.

90 Zonder dat behoeft te worden onderzocht, of verzoeker het bestaan van de gestelde schade heeft aangetoond, en of er een oorzakelijk verband tussen de gestelde schade en de gestelde onrechtmatige gedraging zou kunnen zijn, dient het onderhavige beroep te worden verworpen.

Kosten

91 Ingevolge artikel 87, lid 2, van het Reglement voor de procesvoering wordt de in het ongelijk gestelde partij in de kosten verwezen, voor zover dit is gevorderd. Aangezien verzoeker in het ongelijk is gesteld, moet hij overeenkomstig de vordering van de Commissie in de kosten worden verwezen.

HET GERECHT VAN EERSTE AANLEG (Derde kamer),

rechtdoende:

1) **Verwerpt het beroep.**

2) **Verwijst verzoeker in de kosten.**

Lenaerts Azizi Jaeger

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 27 juni 2000.

De griffier

H. Jung

De president van de Derde kamer

K. Lenaerts